

УДК 343.33

Анна Гончарова,*студентка магістратури**Навчально-наукового інституту права**Університету державної фіскальної служби України*

КРИМІНОЛОГІЧНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ

У статті розглядаються особливості кримінологічної політики у сфері боротьби з тероризмом, об'єктивні і суб'єктивні ознаки, динаміка та географія тероризму. Виділяються основні механізми терористичного насилля і особливості реагування на нього. Досліджуються міжнародно-правові та наукові підходи, що вивчають державну політику в галузі запобігання терористичним актам, відповідальність і покарання за тероризм.

Ключові слова: тероризм, кримінологія, політика, екстремізм, терористичний акт.

Актуальність. Тероризм – одне з найнебезпечніших проявів злочинності, що характеризується масштабністю, непередбачуваністю, кричущою жорстокістю, цинічністю, значними наслідками як суспільно-державного значення, так і морально-особистісного. У сучасних умовах тероризм становить серйозну загрозу безпеці держави і світової спільноти, створює несприятливу психологічну атмосферу в суспільстві, забирає життя ні в чому не винних людей. Саме тому ця тема була актуальною ще на початку століття та залишається проблемною в наш час.

Наукової розробки деяких аспектів цієї проблеми торкалися фахівці в галузі кримінального права та кримінології. Недостатній ступінь ефективності профілактики, попередження та боротьби з тероризмом пояснюється прогалинами в науковому плані. Незважаючи на те, що проблеми тероризму вивчалися такими вченими, як Ю. М. Антонян, Н. С. Кондратов, В. Н. Лопатін, А. Ю. Назаров, А. В. Нікітін, В. В. Устинов та інші. Натепер не до кінця досліджені питання природи і походження тероризму, що ускладнює виконання заходів щодо ефективної протидії цьому явищу.

Метою статті є комплексний аналіз кримінально-правових і кримінологічних аспектів боротьби з тероризмом і визначення методів протидії цим злочинам.

Дослідження світової практики розуміння кримінологічної політики показує, що визначений напрям не виділяється в самостійну сферу діяльності держави, кримінологічна політика також не розглядається і як складова частина кримінальної політики. Реалізація окремих елементів профілактичної спрямованості відбувається в рамках упрова-

дження в практику локальних кримінологічних ініціатив [4, с. 18].

Кримінологічна політика як один із перспективних напрямів державної політики на сьогоднішній день не має ні науково обґрунтованої теоретичної основи, ні тим більше її ефективної практичної реалізації. А саме розуміння кримінологічної політики базується на розрізненіх думках учених і практиків.

Значимість дослідження кримінологічної політики полягає в можливості створення науково-практичного результату, цільової програми, яка передбачає стратегію і тактику кримінологічної політики, спрямованої на зміну кримінологічної ситуації за певними напрямами [6, с. 27]. Одним із таких напрямів і є протидія та боротьба з терористичною загрозою.

Протидія тероризму нині стає одним із головних напрямів державної політики щодо забезпечення національної та міжнародної безпеки. Тероризм є одним з найбільш негативних чинників, що впливають на все життя суспільства. Пропаганда ідеології тероризму зараз становить серйозну загрозу як для самої України, так і для всієї світової спільноти.

Проте варто пам'ятати, що попередження тероризму означає й широкий спектр заходів впливу на глибинні причини, що його породжують, з метою усунення або нейтралізації останніх. У буквальному сенсі це означає оберігання людей, суспільства, держави від злочинів.

Оскільки всі причини виникнення тероризму нерівнозначні і знаходяться на різних рівнях по ряду критеріїв детермінанти в сукупності, попередження тероризму повинно здійснюватися одночасно в декількох напрямках [5]:

1) вплив на основні, навіть глобальні явища і процеси в суспільстві, що володіють терогенним ефектом;

2) виявлення і запобігання терористичним актам, які могли би бути здійснені в недалекому майбутньому або навіть найближчим часом;

3) припинення тероризму щодо державних і громадських діячів, затримання винних і передача їх до суду;

4) попередження, припинення таких схожих із тероризмом злочинів, як захоплення заручників, геноцид, диверсія, посягання на життя особи, яка здійснює правосуддя або попереднє розслідування, та запобігання цим злочинам.

Реалізація цих заходів, що мають комплексний характер, вимагає створення адекватної їм єдиної скоординованої системи антитерору, функціонування якої ґрунтувалося б на базі добре налагодженого механізму всебічного забезпечення: правового, організаційного, інформаційно-прогностичного і психологічного. Відразу ж слід зазначити, що боротьба з тероризмом повинна мати загальнодержавний характер, зважаючи на велику складність проблеми. Попередження повинне включати широке коло соціальних, політичних, економічних, юридичних та інших перетворень на основі ретельно опрацьованих з кримінологічної точки зору і всебічно обґрунтованих рішень.

Безсумнівно, що вироблення заходів, безпосередньо спрямованих на боротьбу з будь-яким найбільш небезпечним посяганням, – процес складний і повинен охоплювати всілякі способи регулювання суспільних відносин.

Перш за все, необхідно виробити певні механізми захисту всього інформаційного простору від поширення інформації, що пропагує тероризм [7, с. 28]. Необхідно сформулювати систему заходів, спрямованих на контрпропаганду зазначеної ідеології і протидію спробам застосування акцій інформаційно-психологічного тероризму проти населення країни. Ретельному переробленню підлягає і національне законодавство, що передбачає відповідальність за пропаганду ідеології тероризму.

Міждержавному захисту підлягає й мережа Інтернет, оскільки натепер національні законодавчі заходи є абсолютно неефективними, а сайти, на яких поширюється інформація, як правило, розміщуються в доменній зоні на території інших країн.

Крім того, варто підготувати цілу систему заходів щодо захисту громадян від негативного інформаційно-психологічного впливу. Насамперед це має стосуватися молоді, най-

більш схильної до негативного впливу з боку осіб, які пропагують тероризм.

Тенденції розвитку міжнародного законодавства про боротьбу з тероризмом свідчать про те, що це діяння завжди визнавалося міжнародним злочином, однак в жодній міжнародній конвенції дотепер немає чітко вираженого визначення тероризму, що відрізняє його від інших злочинів. Аналогічна ситуація спостерігається і в національних законодавствах зарубіжних держав [1, с. 105].

Сформована міжнародна, зарубіжна і українська кримінально-правова доктрина традиційно розглядає тероризм як загальнонебезпечне та негативне соціально-правове явище. У цьому сенсі його кримінологічний зміст має бути уточнений. А саме, підставою кримінальної відповідальності повинен виступати конкретний акт людської поведінки, тобто терористичний акт. Навпаки, поняття «тероризм» є комплексним по відношенню до цілого ряду загальнонебезпечних діянь і в цьому сенсі є предметом не карно-правового, а спеціально-кримінологічного вивчення.

Високий рівень терористичних загроз у світі позначається на Україні насамперед загибеллю українських громадян унаслідок терористичних актів на території інших країн. Основними каталізаторами активності міжнародного тероризму залишається нерегульованість ситуації в Іраку, Палестинській автономії, Афганістані, на Північному Кавказі РФ, збройний конфлікт між Ізраїлем та ліванською Хезболлою, пов'язані з ядерною програмою Ірану [10].

Неможливо створити єдину дефініцію визначення тероризму, оскільки занадто великий спектр його проявів і наслідків, врешті-решт поняття «тероризм» необхідно розглядати в декількох аспектах: етимологічному, кримінально-правовому, загально-правовому, кримінологічному і міжнародно-правовому. Слід виділити такі елементи тероризму, як політична мета і намір викликати страх у певної групи населення; наявність організованої структури; оголошення організаторами акцій про свою відповідальність; існування як зовнішнього, так і внутрішнього джерела фінансування; двоїтий характер об'єкта посягання, що складається з безпосереднього об'єкта у вигляді особистості або відносин власності і кінцевого об'єкта у вигляді конституційного ладу, порядку управління, громадської безпеки.

Профілактика та попередження тероризму перетворилися в завдання першорядної важливості. У системі заходів попередження тероризму особливе місце слід відводити спеціальним заходам, спрямованим на своє-

часне, повне і всебічне розкриття злочинів, викриття терористів і притягнення їх до кримінальної відповідальності [2, с. 200].

Необхідна реалізація комплексу спеціальних заходів, що забезпечують надійне перекриття можливих каналів надходження фінансової та іншої матеріально-технічної допомоги незаконних банд. При цьому діяльність, пов'язана з профілактикою і попередженням тероризму, повинна здійснюватися сьогодні в Україні в результаті взаємопов'язаних і скоординованих дій не тільки правоохоронних органів, а й органів влади і управління, громадсько-політичних і релігійних організацій та, що вкрай важливо, населення в цілому.

Головні напрями попередження тероризму повинні включати [3]:

- прогнозування терористичної активності з визначенням її можливих суб'єктів;
- вплив на основні явища і процеси в суспільстві, що можуть сприяти підвищенню тероризму;

В українському кримінальному законодавстві є чимало недоліків [8]. Такі прогалини не тільки дозволяють терористам і їх «спонсорам» ухилятися від відповідальності, а й послаблюють боротьбу зі злочинністю в цілому. Цілком упевнено можна стверджувати, що, не змінивши кримінально-правової основи боротьби з тероризмом, не виправивши дефектів кримінального закону в цій сфері, неможливо створити якісний закон про боротьбу з тероризмом. Правова регламентація – один із найважливіших складників усього комплексу заходів з боротьби з тероризмом, вона повинна мати єдину чітку концепцію, бути ясною і зрозумілою, здатною до ефективного застосування на практиці, а також повинна служити гарантією від свавілля суб'єктів антитерористичної діяльності.

Усунення, мінімізація або блокування причин і умов, що сприяють тероризму та скоєнню інших злочинів терористичної спрямованості, є магістральним напрямом попередження і припинення терористичної діяльності та більш-менш успішної боротьби з нею. Це вимагає постійного моніторингу і системного вивчення мінливої причинної бази тероризму, що повинно ґрунтуватися на серйозній оперативній, інформаційній, аналітичній та прогностичній роботі [9, с. 4]. Проблема убезпечення від тероризму виходить на перший план, відсуваючи на другі позиції безпеку військову.

Вітчизняна практика, досвід інших держав, зарубіжних правоохоронних органів свідчить, що превентивні заходи є найбільш ефективними, але разом із тим не менш складними і витратними в якості як запобіж-

них заходів, так і заходів припинення тероризму, злочинів терористичного характеру. Таким чином, слід вести мову про своєрідний специфічний механізм засобів і методів як систему заходів протидії тероризму і злочинам терористичного характеру в цілому.

Значний результат вжитих антитерористичних заходів багато в чому зумовлений злагодженістю й узгодженістю дій усіх взаємодіючих структур. На думку фахівців, саме в цьому – профілактиці тероризму, в тому числі протидії його ідеології, випереджаючому формуванні та навчанні, а також в ефективності проведених контртерористичних заходів полягають основні умови підвищення результативності всієї системи протидії тероризму.

У цілому кримінологічна політика – це не тільки цілеспрямована, а й системна діяльність, впорядкована, комплексна, послідовна і заснована на взаємодії суб'єктів, які беруть участь у її розробленні і здійсненні: державних і муніципальних органів, політичних інститутів, суб'єктів підприємницької діяльності, громадських організацій, релігійних об'єднань і громадян. І головним її напрямом є не боротьба з наслідками тероризму та екстремізму, а попередження злочинності, вдосконалення законодавства в даній галузі та розвиток міжнародного співробітництва.

Висновки

У висновку варто зазначити, що у системі державного управління має утвердитися розуміння того, що антитерористична діяльність визначених суб'єктів боротьби з тероризмом є лише складовою частиною державної політики у даній сфері та повинна мати комплексний характер і здійснюватися на засадах системної протидії. Вона повинна передбачати не лише організаційно-адміністративні та спеціальні заходи, а й попереджувальну, профілактичну діяльність, що потребує урегулювання широкого кола проблем (від подолання бідності та забезпечення прав і свобод людини і громадянина до виховання політичної та правової культури).

Список використаних джерел:

1. Антонян Ю. М. Терроризм. Кримінологическое и уголовно-правовое исследование / Ю. М. Антонян. – М.: Шит-М, 1998. – 306 с.
2. Дрьомін В. М. Репродукування тероризму: соціально-психологічний механізм / В. М. Дрьомін // Тероризм і боротьба з ним (аналітичні розробки пропозиції наукових та практичних працівників). – Т. 19. – К., 2000. – С. 199-202.
3. Смелянов В. П. Тероризм і злочини терористичної спрямованості / В. П. Смелянов. – Харків, 2001. – 320 с.

4. Кубальський В. Н. Кримінально-правові проблеми протидії тероризму в Україні : дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / В. Н. Кубальський. – Київ, 2007. – 180 с.

5. Леонов Б. Д. Запобігання та протидія тероризму: теоретичні підходи / Б. Д. Леонов // Часопис Національного університету «Острозька академія». – 2012. – № 2(6). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n2/12lbdttp.pdf>.

6. Лопашенко Н. А. Криминологическая политика / Н. А. Лопашенко // Криминологический журнал. – 2008. – № 2. – С. 27.

7. Набиев В. Государственная политика в области международного сотрудничества по борьбе с терроризмом / В. Набиев // Власть. – 2007. – № 8. – С. 23-30.

8. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03.2003 № 638-ТV // Відомості Верховної Ради України. – 2003 – № 25. – Ст. 180.

9. Старостин С. А. Криминологическая характеристика современного терроризма / С. А. Старостин // Преступность и общество : сборник научных трудов. – М.: ВНИИ МВД России, 2004. – С. 3-10.

10. Шостко О. Ю. Протидія організованих злочинності в європейських країнах : монографія / О. Ю. Шостко. – Х.: Право, 2009. – 400 с.

В статье рассматриваются особенности криминологической политики в сфере борьбы с терроризмом, объективные и субъективные признаки, динамика и география терроризма. Выделяются основные механизмы террористического насилия и особенности реагирования на него. Исследуются международно-правовые и научные подходы, изучающие государственную политику в области предотвращения террористических актов, ответственность и наказание за терроризм.

Ключевые слова: терроризм, криминология, политика, экстремизм, террористический акт.

The article examines the specifics of criminological policy in the field of combating terrorism, objective and subjective signs, dynamics and geography of terrorism. The main mechanisms of terrorist violence and the specifics of the response to it are outlined. We study international legal and scientific approaches that study state policy in the field of the prevention of terrorist acts, responsibility and punishment for terrorism.

Key words: terrorism, criminology, politics, extremism, terrorist act.

